ANIMADV

AD QVAE

PSALM

FASC

QV

RECT

VNIVERSITATIS EBER

MAGNIFIC

SERENISSIMO AC POTENT

DOM

CAR

DVCE WIRTEMBERGIÆ

rel.

PRÆ

CHRISTIANO

SCHNV

LING. GR. ET ORIE

ET ILLVSTRIS STIPEND

PRO RITE CONSEQVENDIS

HON

Diebus *Septembr.*

PVBLICE D

DAV. FERDIN. ENS

ANDR. FRID. HART

CHRIST. MAXIMIL.

THEOPH. HENR. SC

SERENISSIMI DVCIS STIPENDIARII E

TVBINGAE, LITER

VERSIONVM
VAEDAM LOCA
LMORVM
ASCIC. II.

QVEM
ECTORE
BERHARDINAE CAROLI
IFICENTISSIMO
OTENTISSIMO DVCE ET DOMI
OMINO
ROLO
GIÆ ET TECCIÆ REGNA
rel. rel.
RÆSIDE
NO FRIDERI
INVRRER
T ORIENTALI. PROF. P. O.
TIPENDII THEOLOGICI EPHO
ENDIS MAGISTERII PHILOSOP
HONORIBVS
eptembr. MDCCLXXVIII
LICE DEFENDENT
ENSLIN, *Wolfenhusanus*,
IARTMANN, *Fürnsalensis*,
MIL. REINHARD, *Stuttgardien*
R. SCHMID, *Uracensis*,
IARII ET MAGISTERII PHILOSOPHICI CAND

ITERIS SIGMVNDIANIS

Animadverſiones noſtras ad quædam loca pſalmorum ſuperiore anno in lucem editas quum intellexerimus haud diſplicuiſſe eruditis, à nonnullis etiam publice, ſupra ſpem expectationemque noſtram, probatas fuiſſe; viſum eſt, cum eadem ſcribendi aliquid opportunitas rediret, alterum faſciculum proferre ejusmodi obſervationum, in quibus hoc potiſſimum ſpectaremus, ut non tam repeterentur quæ ab aliorum doctrina jam ſatis perfecta eſſent, quam, ſi fieri poſſet, novæ quidquam lucis affunderetur locis nonnullis obſcurioribus. Quod ſi cuiquam arrogantius dictum eſſe videatur, rogamus primo, velit cogitare, non adeo mirum eſſe, ſi, quod præcipuos doctiſſimosque interpretes fugit, nonnunquam minus docto exercitatoque ſponte quaſi ſeſe offerat, deinde teſtamur nos tam longe abeſſe ab immodeſtia quorundam hominum, quibus placere nihil poteſt niſi quod ſit ab ipſis di-

ctum, ut potius paratiſſimos nos eſſe ſentiamus, ad aliena magis quam noſtra æſtimanda: quapropter ſpes nobis eſt fore, ut, ſi ingenium atque doctrina, tamen modeſtia nunquam in nobis jure poſſit deſiderari.

Pſ. XVII, 10.

חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ

Pſ. LXXIII, 7.

יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ

Ad priorem locum quod attinet, communis fere interpretatio ea eſſe ſolet, qua formula, *adipem ſuum clauſerunt*, eo ſenſu accipienda dicitur, ut intelligantur homines pingues ac obeſi facti, id vero eſt, divitiis ac deliciis diffluentes. In qua ſententia cum ſit durum quid atque incertum, mirum profecto videri non debet, recentiorum interpretum quosdam tentaſſe aliquid, quo planior atque aptior iſta locutio efficeretur. HOUBIGANTIUS, pro maxima quæ in ipſo conſpicitur mutandæ lectionis cupiditate legendum eſſe ſtatuit חבלמו, *rete ſuum clauſerunt*, conjecturam, etiamſi nullius veteris verſionis teſtimonio confirmatam, non improbante reverendiſſimo LOWTHIO, *) Londinenſium epiſcopo celeberrimo. Beato SECKERO **), archiepiſcopo quondam Cantuarienſi, viſum

*) vid. Annotations on the Pſalms, by James Merrick. Reading 1768. 4. quo eodem auctore pſalmi Anglico carmine redditi prodierunt 1765. 4.

**) vid. ibid.

ſum eſt mutatis vocalibus efferre vocem סגרו hoc modo, סִגְּרוּ in Pyhal: quod placuit etiam SCHVLZIO, viro clariſſimo. Perill. MICHAELIS, poſthabitis diſtinctionibus Maſorethicis, vocabulum פִּימוֹ jungit cum præcedentibus, vertitque, *os ſuum claudunt*, i. e. implent, *cibis exquiſitiſſimis.* Nos autem putaverimus, vocem חלב ſumendam hoc loco eſſe ea ſignificatione, quæ obtinet in lingua arabica, in qua nomen خِلْبٌ eſt *pericardium*, verbumque خَلَبَ, ex hoc nomine ortum, *affecit in pericardio.* Sic enim TEBLEBIVS ſcholiaſtes ad HARIRIVM *) الخلب هو غشا القلب يقال خلبني حبّ فلان اي وصل حبّه الي خلبي *nomen* חלב *eſt tegumentum cordis, diciturque* חלבני *amor alicujus, id eſt, penetravit in cor meum.* Et HARIRIVS ipſe **), conſeſſu 35, فلما خلب كل خلب وقلب اليه كل قلب *quum affeciſſet omne pericardium, atque attraxiſſet ad ſe omne cor.* Ex quibus quidem locis conficitur, haud dubiam atque incertam eſſe, quam arabico nomini tribuimus, *præcordiorum* ſignificationem. Eandem vero huic loco noſtro longe aptiorem eſſe vulgari illa *adipis*, haud difficulter intelligitur. Quemadmodum enim hebræis מקשה את לבו *indurans cor ſuum*, Prov. XXVIII, 14. Pſ. XCV, 8.

 Ezech.

*) vid. HARIRII tres priores Conſeſſus editi ab ALB. SCHVLTENS, Franéqueræ 1731. p. 55.

**) vid. HARIRII Conſeſſus IV, V & VI editi ab ALB. SCHVLTENS, Lugd. Bat. 1740. p. 88, in not.

Ezech. III, 7. al. & חזק לב *firmus corde* Ezech. II, 4 ille dicitur, qui contumax eſt atque intractabilis, nec animum ſuum moveri patitur conſiliis, beneficiis, minis &c. ita credibile eſt, quando רשעים & איבים *occluſiſſe cor ſuum* dicuntur, homines innui, quorum animus ad nocendum ita obfirmatus ſit obſtinatusque, ut ſenſus recti probique penetrare in eum non poſſit.

Sed altero illo loco, Pſ. LXXIII, 7. evidentius etiam eſt, maxime opportunam eſſe vocis חלב ſignificationem arabicam. Verba enim יצא מחלב עינמו ſive ſic accipias, *prodit ex, ſeu præ pinguedine oculus eorum,* ſive cum J. HENR. MICHAELIS *), ſubintellecto ex vs. 6 nomine חמס, vertas, *prodit violentia è pinguedine oculorum eorum;* utrobique ſane eſt quod valde diſplicere poſſit. Nam prius quod attinet, primo abſonum eſt, prominentiam oculorum in homine tribuere ejusdem pinguedini, cum quo magis pinguedine tument ora, eo minor plerumque cernatur oculorum prominentia. Deinde etiam grammaticæ repugnat, referre verbum יצא ad nomen עינמו, quod feminino plerumque genere adhiberi ſolet. Poſterius autem ita comparatum eſt, ut vix quemquam fore putaverim, qui, quid adeps oculorum ſit, quid violentia ex adipe oculorum prodiens, intelligere ſe vere affirmare poſſit. Nec valde nobis arridet vel celeb. J. D. MICHAELIS verſio hujus loci, vel, quæ ex hac orta eſſe videtur, b. ZACHARIAE expoſitio. Ille, ſumta lectione

*) vid. uberiores adnotationes Halæ 1720, ad h. l.

lectione עולמו, verba ſic reddit, *ex adipe prodit iniquitas*, quæ ſententia, num ſenſum aliquem probabilem habere poſſit, judicent alii: auctori certe ſuo tantum abeſt ut ſe prorſus probaverit, ut de alia quadam ſubſtituenda ſe nunc cogitare ipſe ſignificet *). Hic alia inſuper mutatione lectionis facta, ut ſit יצא כחלבן עונמו, ſic habet, *malitia eorum ex ipſis ebullit velut adeps liquidus*, ſenſu, ſi quid judicare poſſumus, nec admodum elegante nec verbis hebraicis prorſus congruente. De lectione autem recte ſic ſtatui putamus, receptæ voci עינמו præferendam eſſe aliam, עונמו, quæ teſtimonio Alexandrini interpretis, Vulgati, Syri, Arabis Æthiopiſque confirmatur. Etiamſi enim altera illa, עינמו, nitatur auctoritate non contemnenda Chaldæi interpretis, Aquilæ Symmachique; tamen ita comparata eſt, ut non modo, quantum nos quidem judicare valemus, commodam explicationem non admittat, ſed etiam ex illa, עונמו, facillimo librariorum lapſu potuerit exiſtere, ut fere factum eſſe videtur aliis quoque locis, velut Hos. X, 10 & Zachar. V, 6. Niſi quis malit cum SIMONIS **) ſtatuere, tribus hisce locis vocem עין non oculi ſed *pravitatis* ſignificatione venire, ex uſu verbi arabici غان *pravus fuit*: in quo nos quidem non habebit valde repugnantes. Utcunque enim hæc res ſe habet, licebit nobis locum noſtrum ſic interpretari,

prodit

*) vid. Biblioth. orient. & exeget. P. XII, pag. 187.

**) in Lexicō ad h. vocem.

prodit ex corde iniquitas eorum,
prorumpunt consilia animi.

Et quis jam non statim intelligat, & sensum esse planissimum & hemistichiorum præterea similitudinem ac convenientiam tantam, ut non modo חלב & לב, perinde ut in illo loco Hariri خلب & قلب, sed & reliqua verba sibi invicem respondeant exactissime. Quod non potest non magnam commendationem habere apud eos qui norunt, quam sollemnis sit in poësi hebr. membrorum parallelismus.

Ps. XXXXVIII, 8.

בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ

Qui verba hæc, vocem תשבר pro secunda persona habentes, sic vertunt, *vento orientali naves confringis*, quod post antiquissimos interpretes faciunt reliqui tantum non omnes, difficultatibus premi videntur haud contemnendis. Nam primo vix crediderim, Deum hic compellari, cum vs. demum 10 nomen אלהים vocandi casu positum, antecedens autem oratio universa ad Deum directa non sit. Deinde in omni historia mentio naufragii nulla facta est, quæ huc probabili aliqua ratione referri queat. Nec tandem facile intelligitur, quamnam conjunctionem habere possint fractæ tempestatibus naves cum solutæ obsidionis beneficio, quod singulari quadam

dam atque, ut videtur, prorſus mirabili ratione urbi obtigit, inque hoc carmine, ut inter omnes convenit, celebratur. KENNICOTTVS, vir longe celeberrimus, in notis ſuis ad hunc pſalmum ſtatuit, præferendam eſſe, quam in uno alterove libro ſcripto deprehendit, lectionem כְּרוּחַ, & verſionem ſic inſtituendam, *velut quum vento orientali frangis naves* *). Sed qui notas illas latine edidit, clariſs. nobisque amiciſſimus BRVNSIVS recte, ut nobis videtur, monuit **), parum probabilitatis habere lectionem כרוח, quod & in confirmanda lectione recepta conſentiant veteres verſiones omnes, & præterea ellipſis, quæ ſtatuenda eſſet, durior ſit quam ut facile admitti queat. Nec tamen ipſius ſententiæ accedimus, quæ eo redit, imperfectam, vel ſi mavis implicitam, hic ſimilitudinem eſſe, cujus nonniſi unum membrum verbis expreſſum, alterum ſupplendum ſit, ut plena oratio hæc exiſtat, *maximos reges profligaſti, prouti vento naves Tarteſſias confringis.* Putamus enim aliam ſupereſſe interpretandi rationem. Nimirum conſtat, חיל כיולדה elliptice dictum eſſe pro כחיל היולדה, ut fere Eſaias habet, XXI, 3. צירים אחזוני כצירי יולדה. Illud כחיל repetendum eſt ad initium verſus ſeq. & ante תשבר ſubintelligendum אשר, ut ad ventum referatur conquaſſatio navium, coll. Ezech. XXVII, 26. Vertenda itaque oratio hoc modo,

dolor,

*) Vid. Notas criticas &c. Lipſ., 1772. pag. 37.

**) ibid. pag. 130,

dolor, qualis est parturientis,
qualis est furente tempestate, quæ frangit naves Tartessias.

Sic sensus non modo planus est & perspicuus, sed elegans etiam ac vere poëticus, nec opus, ut de certo quodam ac definito naufragio cogitantes, tacente historia, conjecturis utamur incertis fallacibusque.

Ps. LXXV, 3.

כִּי אֶקַּח מוֹעֵד

Rectissi... quidem interpretes, quos novimus, omnes, excepto HERMANNO VENEMA, qui admodum infeliciter tractavit hunc psalmum, observarunt, duarum hic personarum sermones exhiberi, probe a se invicem distinguendos: nec tamen ipsi per omnia prorsus accurate versari nobis videntur. Consentiunt, orationis quæ Deo tribuitur initium statuendum esse cum formula כי אקח מועד, quam reddunt, *quum nactus fuero tempus statutum.* Verum enim vero, an nomen מועד, hoc sensu acceptum, recte cum verbo לקח conjungi possit, est quod vehementer dubitaverim. Videtur enim potius dicendum fuisse כי יבוא מועד, quæ locutio extat Ps. CII, 14. coll. Ezech. VII, 7. 12. Est autem alia vocabuli מועד vis atque potestas, eademque cum verbo לקח aptissime conveniens.

Nempe

Nempe Arabicum وعد, non modo ſignificat, præſtituere tempus locumve, ſed latius etiam uſurpatur, notatque *promittere*, unde مَوْعِد non modo locus eſt tempusque præſtitutum, ſed & *promiſſum*, quod intelligitur ex Luc. XXIV, 49. وانا ارسل اليكم موعد ابي, & dudum obſervatum eſt Ludovico de Dieu *) & Alberto Schultensio **). Nec tamen cum his vertimus, *cum accepero promiſſa*, quod qua ratione hic locum habere poſſit non perſpicimus: ſed putaverimus verba, כי אקח מועד, tanquam ad Deum directa, ſic interpretanda eſſe, *promiſſum enim obtinui divinum*, dixiſti, *juſtam ego ſententiam feram*. Deinde perſuadere nobis vix poſſumus, omnia quæ ad verſum usque 10 dicta ſunt, pertinere ad orationem Dei, prout interpretibus placet. Noſtro enim ſenſui ſi quicquam tribuere liceat, aptius nobis videtur, Deique ſummæ majeſtati convenientius, ſi paucis, at gravibus, verbis contineatur oraculum divinum. Itaque de univerſi carminis ſtructura & habitu hæc eſt noſtra qualiscunque ſententia. Vates, ſi quidem titulo, pſalmum ad Aſaphum referenti, fides habenda ſit, de quo jure dubitari poteſt, non ſuo ipſius nomine verba facit, ſed populum inducit, ex calamitatibus, ut videtur, ab exteris ipſi inflictis emergentem. Hic igitur in gaudia erumpit laudesque Dei Soſpitatoris v. 2. Cauſa ſtatim gaudii ſubjicitur

*) Animadverſiones in Vet. Teſt. libros omnes, Lugd Bat. 1648, pag. 373.

**) Animadverſiones ad varia loca Vet. Teſt. pag. 174.

v. 3, quæ in eo posita sit, quod oraculum a Jehova editum fuerit, quo se omnia recte moderaturum, & labantem perturbatumque reipublicæ Judaicæ statum confirmaturum esse declaraverit, v. 4. Nunc animosius in barbaras gentes invehitur populus, v. 5 — 9, vetatque gloriari rerum suarum successibus prosperis, cum jam parata ipsis sint gravissima supplicia, a Deo mox exequenda. Denique vs. 10, 11. spem profitetur melioris fortunæ certissimam. — Versu secundo, ut hoc obiter moneamus, haud quicquam videtur in lectione mutandum. Nam si observetur, vocem קָרוֹב, demonstrante SCHULTENSIO *) significare id quod *bene notum* est, verbumque ספרו, impersonaliter positum, non ut multis placuit præsenti sed præterito tempore reddendum esse; prodit hæc versio plana atque perspicua, *celebramus te, o Deus, nam notum est nobis nomen tuum, nota sunt nobis* ex narratione patrum (Ps. XLIV, 2.) *facta tua mirifica.*

Ps. LXXXI, 11.

הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃

Communis interpretum sententia est, contineri hisce verbis sponsionem Jehovæ de populo suo omnibus universe bonis, quibus opus illi esse possit, explendo satiandoque. Et quanquam ferri potest hæc interpretatio: videntur tamen verba alium quo-

*) in animadvers. ad h. l.

quoque ſenſum admittere, nulli quantum novimus interpreti hoc loco obſervatum. Nempe haud admodum infrequens figura eſt ſtyli hebræorum, præſertim ſublimioris, mandata atque præcepta, quæ Deus dat homini, comparare cum cibo, quem Deus edendum illi porrigat, vel adeo in os ingerat: unde porro qui mandata Dei excipit, rem a Deo propoſitam comediſſe dicitur. Sic, ut exemplis utamur, quum Ezechiel propheta cap. II, 8 ſq. volumen ex utroque latere ſcriptum comedere a Deo jubetur, ex unanimi interpretum ſententia nihil hoc aliud ſignificat, quam excitari prophetam ad excipienda Dei mandata, quæ ſint deinceps ad populum perferenda: quod idem emblema extat Apocal. X, 8 ſq. Huc quoque referendus eſt locus Jerem. XV, 16 נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם, *ſimul ac propoſiti mihi fuerunt ſermones tui, eos comedi*, h. e. ſimul atque intellexi mandata tua, promte ea alacriterque in me recepi. Nec dubitamus, quin ſimiliter intelligenda ſint verba Jerem. VI, 11, וְאֵת חֲמַת יְהוָה מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכִיל *iræ Dei tam plenus ſum, ut continere eam intra me diutius haud poſſim, itaque* (infinitivo poſito pro verbo finito *)) *effundam illam.* Etenim חמת יהוה non eſt zelus pro Jehova, ut multis videtur, ſed ira Jehovæ in populum, cognita prophetæ & perſpecta ex revelationibus divinis, ut ſenſus ſit, tot tamque gravia ſe a Deo mandata accepiſſe ad populum, de ſumma Ipſius indignatione publice declaranda, ut ſentiat, ſe jam diutius tacere non poſſe, ſed de-

*) vid. SCHROEDERI Inſtitutt. pag. 351.

bere tandem, rupto silentio, gravissima quæ reipubl. instent supplicia denunciare. Inprimis vero notandus locus Ps. CXIX, 131, פִּי פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ יָאָבְתִּי *distendo os meum atque anhelo, quod præcepta tua desidero*, ubi os apertum nihil aliud significare, quam animum discendæ voluntatis divinæ cupidum, quis est qui non intelligat? Neque illud omittendum, quod in arabica pariter lingua hæc eadem translatio haud obscure deprehenditur. Nempe verbum ألهم, quod proprie est, *glutiendum præbere*, usurpatur quam maxime de inspiratione divina, diciturque ألهمه الله كذا inspiravit illi Deus hoc illudve *). Quæ cum ita se habeant, dubium esse nequit, quin verba de quibus agitur הרחב פיך ואמלאהו hoc modo possint accipi: attende animum ut institutis præceptisque meis instituere te possim: ut fere Chald. interpres habet, aperi os tuum ad *verba legis*, tum implebo illud omni bono. Et videtur omnino hic sensus ad reliquam orationem esse aptissimus. Est enim, ut omnes vident, sermo de solemni fœderis Sinaitici institutione, commemoratque Jehova se populo ex servitute Ægyptiaca a se exemto hanc legem proposuisse, ut Ipsum solum pro Deo suo haberent colerentque. Qua conditione accepta cum necesse fuerit, omnem istius religionis modum ac rationem legibus definire, intelligis, vix quic-

*) vid. SCHVLTENSIVS in animadvers. nec non in commentario ad Proverb. XVIII, 8.

quicquam aptius & cohærentius in oratione ſubſequi poſſe illa ipſa ad audiendas leges divinas invitatione.

Pſ. LXXXIV, 4.

גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃

De *auctore* carminis diſputatum cum ſit, non dubitamus eorum ſententiæ accedere, qui putant, a Davide illud, & quidem tum compoſitum fuiſſe, cum facta per Abſalomum rerum omnium perturbatione longius abeſſet ab urbe ſacroque cultus divini publici domicilio. Atque hanc opinionem confirmare videtur primo illud, quod qui verba hic facit regem ſe dicit a Deo conſtitutum, vs. 10, plane ut ſolet Davides aliis locis permultis, velut 2 Sam. XXIII,1. Pſ. XVIII, 51. XX, 7. XXVIII, 8: deinde, quod ardentiſſimum illud deſiderium frequentandi loca Jehovæ ſacra, conjunctum cum ſumma in ipſo fiducia, tam eximium erat in Davide ac pæne ſingulare, ut in nullum regem alium æque convenire poſſit: tandem, quod pſalmus hic magnam habet argumenti ſimilitudinem cum Pſalm. XLII. XLIII, quem a Davide, eoque ob turbas civiles ab Abſolomo concitatas profugo, confectum eſſe ſtatuunt præſtantiſſimi interpretes. Verum hæc utut ſint, illud quidem certum

certum eſt, ineſſe huic carmini loca quædam obſcura intelle-ctuque difficilia, e quorum numero præcipue eſt verſus quartus, cujus proinde admodum diverſæ extant expoſitiones. Sunt qui putant, imaginem, qua vates utitur, inde petitam eſſe, quod vere aves in altaribus nidos confecerint. Nobis autem ne ſpeciem quidem probabilitatis habere hoc videtur. Quis enim quæſo perſuaderi ſibi paſſus fuerit, in illo loco volucres nidificaſſe, in quo non tantum quotidiana ſacrificia fierent, ſed maxima etiam cautio adhibenda eſſet ac diligentia, ne qua unquam ſorde inquinaretur. Nec quidquam probat locus HERODOTI, a quibusdam citatus, Lib. I. cap. 159, ubi quis dicitur ab oraculo increpatus fuiſſe quod ἐξαίρε τὰς στρουθὰς, καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ, *paſſeres exemit aliaque avium genera quæ in templo nidulabantur.* Nulla enim hic altaris mentio: ac ſi vel maxime demus, in quadam parte tabernaculi templive aves toleratas fuiſſe; neutiquam tamen exinde ſequitur, prope altaria adeo locum illis vel expetitum fuiſſe vel conceſſum. Quamquam ne illud quidem admodum credibile eſt. Certe poſteriori tempore conſtat ex teſtimonio FLAVII JOSEPHI *) caviſſe Judæos, ne vel tecto templi aves inſiderent. Quod idem etiam BOCHARTO **) obſtare videtur, putanti, altare

*) de Bello Jud. Lib. V. cap. 5. §. 6. edit. Havercamp. κατὰ κορυφὴν (ὁ ναὸς) χρυσέους ὀβελοὺς ἀνεῖχε τεθηγμένους, ὡς μή τινι προσκαθεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων, in faſtigio aureis verubus horrebat templum, idque acutiſſimis, ne ab inſidentibus avibus inquinaretur.

**) Hierozic. P. II. Lib. I. c. 8.

altare hic per ſynecdochen dictum eſſe pro tabernaculo: in qua ſententia ſimul illud moleſtum eſt, quod, etiamſi ex EVSTATHIO HESYCHIOque obſervet MERRICKIVS *), græcis nomen βωμὸς nonnunquam poni pro templo, ab hebræis tamen מִזְבֵּחַ eodem ſenſu uſurpatum fuiſſe exemplis haud ſit demonſtrabile. HERM. VENEMA ſi audias, graviter hic errant interpretes præter ipſum omnes, quod de avibus proprie ſic dictis hic cogitent, cum tamen Davides avium nomine ſemet ipſum & quoscunque cives, etiam viliſſimos, comprehendiſſe exiſtimandus ſit, hoc ſenſu, "etiam paſſer, qui ipſe ego „ſum, & mecum alii, etiam viliſſimus quisque, invenit do„mum apud altaria tua": quod qui probare poſſit, equidem putaverim fore neminem. Aliter ſtatuendum de ea quam b. ZACHARIÆ propoſuit interpretatione, qui ſubintellectis verbis הֲלֹא אֲנִי אֶמְצָא locum ſic exponit, *aves adeo ad nidos ſuos redeunt, nonne mihi etiam tandem ad tua altaria redire licuerit?* ſenſu certe plano ac prorſus egregio, niſi quod durior videri poteſt, ſaltem incertior, iſta verborum הלא אני אמצא ellipſis. Nos autem exiſtimaverimus, difficultatem omnem optime ſic tolli poſſe, ſi verba . . . את מזבחותיך referantur ad verſum ſubſequentem, ſumanturque pro nominativo abſolute poſito, hac ratione: *altaria tua quod atttinet, o quam beati ſunt in tua æde qui habitant, teque continuo celebrant.* Nec obſtat huic opinioni particula את. Quamquam enim frequentior ejus uſus

 in

*) in annotatt. ad h. l.

in eo cernitur, ut accuſativo præmittatur: tamen exempla non deſunt, quæ eandem nominativo etiam, quando ſubjectum certum, non indefinitum, deſignat, præfigi demonſtrant, de quo conf. Nic. Gvil. Schroedervs, grammaticus præſtantiſſimus *). Et neſcio, annon etiam Eſai. LIII, 8. verba וְאֶת־דּוֹרוֹ מִי יְשׂוֹחֵחַ eodem modo accipienda ſint, *& coævos ejus quod attinet, quis eorum eſt qui animo rem conſideret*, coll. Jerem. II, 24. Imo vero hæc ipſa particula אֵת fraudi eſſe potuit diſtinctionum Maſorethicarum auctoribus, ut verba illa cum antecedentibus jungenda eſſe autumarent.

Verſu 7, qui eſt unus è difficillimis, miramur a nemine interpretum, quantum ſcimus, illius lectionis rationem habitam fuiſſe, quæ exhibetur in verſionibus quibusdam antiquiſſimis, nobisque videtur perquam memorabilis. Nempe verba מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ (in quibusdam libris ſcriptum eſt יְשִׁתֻהוּ) **) ſic exprimunt LXX, εἰς τὸν τόπον ὃν ἔθετο, conſentiente fere Vulg. *in loco quem poſuit*, & Arab. في المكان الذي اخذه مسكنًا *in locum quem ſumſit in habitaculum.* Unde colligitur, habuiſſe eos in ſuo exemplo מעון ישיתהו, quod valet etiam de verſione Syriaca, ܘܥܒܕܘܗܝ ܒܝܬ ܡܥܡܪܐ, *& fecerunt eam locum habitationis.* Iſta vero lectio, ſi מָעוֹן ſumatur pro לְמָעוֹן, & ante יְשִׁיתֻהוּ

*) Inſtitutt. pag. 315.

**) vid. biblia hebr. edita a J. H. Michaelis Halæ 1720. ad h. l.

יְשִׁיתֻהוּ subintelligatur אֲשֶׁר, sensum habet mirifice congruum, transeunt vallem Baca *ad habitaculum quod constituit* sibi Jehova. — Sed abstinendum putamus à loco, à cujus justa certaque interpretatione longe nos abhuc abesse facile sentimus largimurque.

Ps. LXXXVIII, 19.

מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ

Languide profecto exire videtur oratio, si verba hæc, ut alias fieri solebat, reddantur hoc modo, *familiares mei sunt tenebræ*, i. e. occulti, seu, quod eodem redit, subintellecto præfixo ב, *sunt in tenebris*: quapropter haud immerito hoc displicet recentioribus interpretibus plerisque. Et HOUBIGANTIUS quidem putat in lectione addendum esse מִמֶּנִּי, *notus meus abscon-ditus est a me*, utiturque ad hoc probandum auctoritate non modo Syriacæ versionis, quæ habet, *& notos meos removisti a me*, sed etiam Alexandrinæ, ἐμάκρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον, καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας, in qua statuit illud ἀπὸ ταλαιπωρίας evincere lectionem hebr. codicis מֵעֳנִי, *a miseria*, tam parum diversam a lectione מִמֶּנִּי, ut ex hac ortum illa suum habeat. Sed nobis parum firma videtur hæc omnis argumentatio. Nam in Syriaca versione illud *a me*, altera

vice positum in eodem eoque brevissimo commate, tam parum habet elegantiæ, ut malimus illud interpretis, quam vatis ingenio tribuere. In græca autem translatione planum est, verba ἀπὸ ταλαιπωρίας respondere voci מַחְשָׁךְ, quam proprio sensu hic redditam fuisse eo minus mirum videri potest, quo usitatius est Hebræis, tenebras dicere pro calamitatibus. Perill. MICHAELIS mutato מַחְשָׁךְ in מַחְשָׂךְ, vertit, *& familiares mei unt mihi subtracti*, adstipulante MOLDENHAWERO *), qui commode observat, codices & Cassellanum **) & Regiomontanum regium ***) vocem hanc exhibere littera Sin scriptam. Nec abnuit ZACHARIÆ, quamquam hic maluit in versione sua exprimere lectionem מַחְשָׂךְ, hoc sensu: abstraxisti a me amicos & sodales meos, *familiares meos* abstraxisti *a tenebris*, i. e. calamitatibus quibus ego obruor. Sed nostra qualicunque sententia nihil immutandum in scriptione מַחְשָׁךְ. Modo teneatur, verum ac proprium vocabuli usum in eo positum esse, ut inferorum sedem denotet, ut intelligitur ex hujus psalmi vs. 7, nec non Ps. CXXXXIII, 3. Thren. III, 6. tum vero per totum carmen diffusam esse ac quasi dominari tristem illam cogitationem de præsentissimo mortis periculo, abituque ad infe-

*) *Ueberſezung und Erlæuterung der Pſalme. 1777.*

**) vid. MICHAELIS Biblioth. Or. & Exeg. P. III. pag. 243.

***) vid. LILIENTHALII Comment. critica &c. pag. 395.

inferos parando. Quibus obſervatis vix fieri poteſt quin in mentem veniat accipere verba hoc modo, מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ, ut ſenſus ſit, avulſis a me amicis ſodalibusque omnibus, non ſupereſt quo familiariter uti poſſim præter ſepulchrum. Sic fere Hiobus, Cap. XVII, 14

לשחת קראתי אבי אתה
אמי ואחתי לרמה

corruptionem compello patrem meum,
matrem ſororemque meam, putredinem.

Pſ. CII, 18.

פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר

Docte, pro more ſuo, de voce ערער egit Olavs Celsivs *), eamque *juniperum* denotare oſtendit variis argumentis, quibus addi poteſt auctoritas præſtantiſſimi Judæorum grammatici, R. Jonæ, ſeu Abu'l Walid, Cordubenſis, qui in lexico ſuo msto ſic habet, כערער בערבה הי אלעכוב אעני אלחרשף וכדלך תרגום כעכוביתא ומא יבער אן יכון אלערער והו מן שגר אלגבל h. e. ערער Jerem. XVII, 6 eſt العكوب (Acub ſeu Silybon veterum **), puta الحرشف (Hiſp. alhar-

*) Hierobotanici Part. II. pag. 195 ſq.
**) vid. Bocharti Hierozoic. P. II. pag. 606.

alharçofa) atque ſic etiam Chaldæus per עכוביתא reddidit; nec quidquam obſtat, quo minus ſit Arabum عَرْعَر, quæ eſt arbor montana. Et Jeremiæ quidem orationi dubium non eſt quin apprime conveniat iſta ſignificatio, ſed ab altero loco, de quibus agimus, eadem plane aliena eſſe videtur. Senſiſſe hoc dixeris veteres interpretes, quod, quum in illo loco, uno fere conſenſu, ſignificatione *arboris* uſi fuerint, hoc tamen eadem prorſus abſtinuerint, maluerintque ſenſum minus definite & quaſi conjectando exprimere, velut LXX, *ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν*, Vulg. humilium, Chald. דמצטרין deſolatorum, Syr. ܕܡܣܟ̈ܢܐ miſerorum. Recentiorum quibusdam placuit, ערער derivare ex verbo ערה, ut ſit homo *plane nudus*, h. e. auxilio omni deſtitutus; invita linguæ analogia, quæ docet, geminatam ejusmodi formam peculiarem eſſe verbis, quorum ſecunda radicalis vel defectiva eſt, vel quieſcit. Hovbigantivs conjecit, legendum eſſe הרעע, ex rad. רעע, frangere, affligere. Perill. Michaelis nomen ערער eodem ſenſu ſumendum eſſe ſtatuit, quem habet vox arabica غَرْغَر, quæ *meleagridem* ſignificat: videturque hæc ſententia reliquis omnibus multum anteferenda. Sed ſupereſt tamen alia interpretatio, forte non contemnenda. Nempe arabicum verbum غَرْغَرَ, obſervante Alb. Schvltensio *), onoma-

*) Haririi Conſeſs. V. pag. 169.

onomatopoëticum eſt, ut græcorum γαργαρίζειν, denotatque reciprocare ſpiritum in gutture inſtar moribundi. Verbum rariuſcule obvium deprehendimus in libro msto, qui inſcribitur, روض الاخيار, *hortus proborum* *), ubi cap. 50. Amru Ibn As morti jam proximus dixiſſe refertur, ان التوبة مبسوطة ما لم يغرغر ابن ادم بنفسه *reſipiſcentiæ locus eſt quo usque ſpiritus non intercluditur homini.* Itaque ערער poteſt habere ſignificationem *moribundi*, quam aptiſſimam eſſe ad exprimendam ſortem populi languentis in exilio redactique ad incitas, non eſt quod multis probemus.

Pſ. CXXXI.

אִם־לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי
כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי

Senſus horum verborum mirifice perturbatus eſt à plerisque interpretibus. Lutheri certe verſio ita comparata, ut vix putaverimus a quoquam capi eam poſſe intelligique. Nec nobis ſatisfacit celeb. Michaelis interpretatio, *niſi comprimerem cupiditatem meam atque ſedarem, futura mihi eſſet ut infans lacte depulſus matri.* Etenim, ut non dicamus, parum accuratam

*) conf. Herbelot Bibliotheque orientale. pag. 616, 704. 709. 991.

tam esse eam comparationem, qua cupiditas, quæ in homine est, cum infante componitur, primo necessitas hæc studiumque continuum reprimendæ cupiditatis non bene consentire videtur cum illa moderatione atque æquitate animi, quam verbis proxime antecedentibus de se prædicat carminis auctor, negans, se quidquam appetere quod sit supra ipsius conditionem positum. Deinde, nisi nos omnia fallunt, tantum abest, ut parvulus lacte depulsus debeat esse imago hominis cupiditatibus obnoxii, ut contrarium potius hujus rei asseverare haud dubitemus. Ea enim cum sit, quod omnibus constat, parvulorum indoles, ut, dum lacte materno nutriuntur, ubera vehementer appetant, moram omnem impatienter ferant, plorent, ejulent, nec nisi mammæ admoti acquiescant, contra vero, simulatque depulsi lacte fuerint, eo non tantum libenter abstineant, sed omne etiam illius desiderium deponant exuantque; quis non intelligit, in ista serie orationis puerum, ab uberibus desuefactum, propositum esse tanquam imaginem hominis moderati, liberique à pristinis suis desideriis? Itaque loci hujus interpretatio nostra hæc est,

omnino composui sedavique animum meum,
ut animus ablactati erga matrem, ut animus inquam
ablactati, est meus in me animus,

ad

ad quam ulterius confirmandam ſunt nobis monenda quædam breviter. אם לא vim habet affirmandi, ut Eſai. V, 9, aliisque locis haud paucis. Repetendus hic uſus, quod vel tironibus notum eſt, ex formula juramentorum, in qua cum apodoſis ſæpe fuerit ſilentio preſſa, velut Es. XIV, 24, factum eſt, ut eadem loquendi ratio adhiberetur, etiam extra jurandi ſollemnitatem, ad firmiter graviterque aſſeverandum. — שוה, quod proprie ſignificat *complanare*, elegantiſſime uſurpatur de motibus animi ſedatis compoſitisque, cum ſit linguis fere omnibus commune, verba, *tumendi* ſignificationem habentia, transferre ad vehementiores animi commotiones ac perturbationes, quibus ille effertur quaſi & extollitur: pertinetque huc locus inſignis Habac. II, 4, ubi נפש עפלה, animum *tumefactum*, & נפש ישרה, animum *planum*, ſibi invicem oppoſitum eſſe, feliciter ac ingenioſe, ut ſolet, primus demonſtravit Nic. Gvil. Schroedervs *). — In altero hemiſtichio כגמל utrinque poſitum eſt elliptice pro כנפש גמל. In comparationibus enim, ubi eadem res bis nominanda, interdum quidem repetitur nomen, velut Eſai. XXI, 3: frequentiſſime autem ſecundo loco omittitur, ut Pſ. XVIII, 34. XLVIII, 7. LV,

*) Obſervat. ſelect. ad origines hebræas, C. IV. cujus libri prorſus eximii ſpes eſt novam, eamque auctiorem, editionem paratum iri ab auctore celeberrimo.

LV, 7. CIII, 5. 15. Job. XXXV, 2. Es. X, 10 al. Quæ quidem obſervatio, quanquam trita videri poteſt atque obvia, tamen haud raro negligitur etiam ab optimis interpretibus: cujus rei illuſtre exemplum eſſe poteſt locus ille graviſſimus vexatiſſimusque Ps. CX, 3. a nemine, quod ſcimus, præter reverend. LOWTHIVM recte feliciterque tractatus *). — עָלַי vertendum *intra me*, videturque pleonaſtice poſitum eſſe, ut Ps. XLII, 5. 7. CXLII, 4. — Voce נַפְשִׁי ſubjectum orationis contineri, cum & ab aliis obſervatum ſit, & per ſe pateat, vix eſt quod moneamus.

Pſ. CXLVIII, 14

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ

Verba עַם קְרֹבוֹ plerumque vertuntur, *populo qui ipſi propinquus eſt.* Sic habent recentiores interpretes, VENEMA, MICHAELIS, ZACHARIAE, MOLDENHAWERVS, æque ac veteres, Alexandrinus, λαῷ ἐγγίζοντι αὐτῷ, Chald. עַמָּא דְקָרִיבִין לֵיהּ, populo qui appropinquat ei, Syrus ܥܰܡܳܐ ܕܩܰܪܺܝܒ ܠܶܗ, populo qui propinquus ei eſt. Nec tamen facile quisquam negaverit, planiorem ac ſimpliciorem fore eam interpretationem, qua קרבו ſumatur ut ſubſtantivum, idque rectum

*) de S. poëſi hebr. pag. 207. edit. II. Gœtting.

ctum a nomine antecedenti, hoc modo: populo propinqui ſeu amici ſui. Atque ſic quidem Coccejus verba accipit: ſed quod ille Meſſiam hic deprehendiſſe ſibi viſus eſt, veremur ut juſtis rationibus poſſit probari. Nobis autem ad Abrahamum referenda videtur iſta magnifica appellatio. Hic enim ille eſt, qui non modo אהב האלהים dicitur Eſai. XLI, 8 & II Chron. XX, 7, ſed etiam, quod diſerte teſtatur Jacobus, apoſtolus, II, 23, honorificentiſſimum nomen, *φίλος Θεȣ*, obtinuit. Extat præterea locus memorabilis in Corano, Sura IV, v. 124, واتخذ الله ابرهيم خليلاً *Abrahamum adſcivit ſibi Deus amicum.* Huic alium adjungimus ex dicti libri, cui titulus eſt Hortus proborum, eodem cap. 50 لما احتضر ابراهيم عليه السلام قال هل رايت خليلاً يقبض روح خليله فاوحي الله هل رايت خليلاً يكره لقاء خليله قال فاقبض روحي الساعة h. e. Abrahamus moribundus cum dixiſſet, an unquam vidi amicum animam adimere amici? reſpondit Deus, an vidi unquam amicum averſari occurſum amici ſui? tunc ille, adime igitur, inquit, animam meam protinus. Sed Arabibus univerſe nihil frequentius eſt, quam Abrahamum non modo خليل الله, *amicum Dei* ſed breviter etiam atque ſimpliciter الخليل, *Amicum*, nominare.

INDEX L

X LOCORVM.